

DOI: 10.18318/WIEKXIX.2019.20

DOBROŚŁAWA ŚWIERCZYŃSKA

(Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk)

ROMAN LOTH

(1931–2019)



Profesor dr hab. Roman Loth zmarł w Warszawie w sobotę, 30 listopada 2019 roku. Warszawianin od urodzenia (w grudniu 1931 roku), uczeń szkoły im. Mikołaja Reja do roku 1944 roku, z powojennym epizodem nie warszawskim, bo w Radomiu w 1949 roku uzyskał świadectwo dojrzałości jako uczeń liceum im. Jana Kochanowskiego. Przeszedł niemal typową drogę „pozaszkolną” swego pokolenia: udział w Szarych Szeregach, potem w Związku Harcerstwa Polskiego, potem w Związku Młodzieży Polskiej. Po maturze był znów w Warszawie, studiował na Wydziale Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, tu w 1954 roku uzyskał magisterium. Debiutował jako krytyk literacki jeszcze w czasie studiów, także wtedy rozpoczął współpracę z zespołami dokumentacji literatury w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. W IBL-u uzyskał wszystkie stopnie naukowej kariery: od asystenta do profesora zwyczajnego w 1996 roku. Był członkiem (i wiceprzewodniczącym) Rady Naukowej Instytutu. Współpracował z uniwersytetami: Warszawskim, Białostockim, Łódzkim, Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, Wyższą Szkołą Teatralną w Warszawie. Był członkiem wielu organizacji i instytucji humanistycznych, między innymi

od 1960 roku Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza (od 2012 – Członek Honorowy) i zespołów redakcyjnych, na przykład *Polskiego Słownika Biograficznego*. Poloniści, szczególnie studenci wydziałów humanistycznych bardzo cenią – na co wskazują kolejne, uzupełniane od 1974 roku edycje – opracowany przez Romana Lotha i Jadwigę Czachowską *Przewodnik polonisty. Bibliografie. Słowniki. Biblioteki. Muzea literackie* (ostatnie wydanie: 1989). W latach 90. Profesor zorganizował i prowadził w IBL PAN placówkę nazwaną Centrum Informacji Literaturoznawczej.

Najważniejsze dla historii literatury są prace Romana Lotha dotyczące życia i twórczości Jana Kasprowicza: tom 18\*\* (vol. 2) serii *Bibliografia Literatury Polskiej „Nowy Korbut”* (1994) oraz wydanie krytyczne *Pism zebranych Kasprowicza* pod redakcją Jana Józefa Lipskiego i Romana Lotha, przy czym drukiem ukazały się w latach 1973–1974 tomy 1 i 2, opracowane przez Lotha, a filologiczny aparat krytyczny i edytorski został uznany za pracę habilitacyjną. Następne tomy *Pism zebranych Kasprowicza* opracowane przez Lotha ukazały się: tom 4 w 1984 roku, tom 3 już po śmierci Lipskiego (zm. 1991) w 1997, t. 5 – w 1999, t. 6 – w 2002, t. 7 w 2004 roku (nazwiska obydwu redaktorów, Lipskiego i Lotha, figurują na kartach tytułowych siedmiu tomów edycji krakowskiego Wydawnictwa Literackiego). Dwuczęściowy tom 8 *Pism zebranych Kasprowicza* w części I zawiera krytykę literacką i artystyczną oraz studia historycznoliterackie, opracowane przez Mariolę Wilczak pod redakcją Lotha, w części II – krytykę teatralną Kasprowicza opracowaną przez Romana Lotha, został wydany drukiem przez Wydawnictwo IBL PAN oraz Fundację Akademia Humanistyczna w 2015 roku. Krytyczna edycja *Pism zebranych Jana Kasprowicza* została zakończona.

Najbardziej poczytne i najpopularniejsze spośród prac Lotha są liczne wybory twórczości autora *Z chłopskiego zagonu*, edycje wybranych tekstów, na przykład Jana Lechonia, Antoniego Słonimskiego i innych, oraz przygotowane do druku wspomnienia i pamiętniki, na przykład Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego czy te o Kasprowiczu, o Franciszku Fiszerze. Zawsze będą pomocne prace z szeroko pojętej problematyki edytorstwa i tekstologii, zebrane w opracowaniu *Podstawowe pojęcia i problemy tekstologii i edytorstwa naukowego* (2006).

Przez całe zawodowe życie Pan Roman brał czynny udział w ruchu naukowym i organizacyjnym środowiska polonistycznego, należał do Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauki, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, był członkiem-założycielem Stowarzyszenia Przyjaciół Twórczości Kasprowicza na zakopiańskiej Harendzie, w 1992 roku został członkiem Polskiego PEN Clubu, od którego w marcu 2011 roku otrzymał Nagrodę Edytorską im. Juliusza Żuławskiego. W piątym tomie słownika *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury* znajduje się hasło *LOTH Roman* z kwalifikacją: *historyk literatury, edytor, bibliograf*, z biogramem, bibliografią podmiotową i przedmiotową, opracowane przez Beatę Dorosz<sup>1</sup>. Zestawiona przez tę samą autorkę, notabene doktorantkę profesora Lotha, *Bibliografia prac za lata*

<sup>1</sup> Zob. *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, oprac. zespół pod red. J. Czachowskiej i A. Szałagan, t. 5, Warszawa 1997, s. 134–137.

1946–2011, zawierająca 422 zapisy (edycje książkowe, artykuły, wygłoszone referaty, wykłady, przedmowy, przekłady...), doprowadzona do 2011 roku, znajduje się w publikacji przygotowanej z okazji 80-lecia urodzin Jubilata, opatrzonej tytułem-cytatem z sonetu Kasprowicza „*Jak się z wami zrosło moje życie*” – książka wyszła nakładem Wydawnictwa IBL PAN i zawiera „Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Lothowi”, napisane przez 29 autorów<sup>2</sup>.

### Pan Roman

Romana Lotha poznałam w połowie lat 60. ubiegłego wieku, podobnie jak Jana Józefa Lipskiego, bo panowie przyjaźnili się od dawna. To o nim Loth napisał w jednej ze swych, przytoczonych przez Barbarę Winklową we wspomnianej publikacji jubileuszowej, fraszek: „Jest ci śród nas Polityk, / Co za lud się trudzi / I uśpione sumienia / Z odrętwienia budzi!”. Łączyły ich wspólne pasje, zainteresowania, praca w IBL-u, między innymi nad twórczością Jana Kasprowicza. Ale wspomniane wyżej „trudzenie” polityczno-społeczne odbijało się coraz poważniej na zdrowiu przyjaciela i hamowało systematyczną pracę nad karierą naukową oraz pracami edytorskimi nad twórczością Kasprowicza, co Lotha martwiło... Jednak w trudnych chwilach organizował pomoc, współredagował listy i petycje do różnych instytucji w obronie Lipskiego, zbierał podpisy...

Gdy około 1980 roku Lipski był formalnie zatrudniony w zespole *Słownika pseudonimów pisarzy polskich* w IBL PAN, w pokoju 144 Pałacu Staszica odbywały się niekiedy interesujące spotkania. Pamiętam, że na jednym z nich gość Lipskiego nazwał go ateistą, Lotha – luteraninem, mnie rzymską katoliczką, siebie Żydem niewiadomego nazwiska, bo uratowało go, czterolatka – z matką i starszą siostrą, z płonącego już getta – dwóch młodych Polaków, ale kilka dni później inni Polacy zabrali matce wszystko, co miała i wydali ją i siostrę żandarмом, tylko jemu udało się uciec, choć za nim strzelano; nie pamięta jednak, jak się naprawdę nazywał. A mnie wydaje się, że słyszę dotąd spokojny głos Pana Romana mówiącego, że on jest ewangelikiem, kolega agnostykiem, ja chrześcijanką, a ludzie bywają wszędzie i dobrzy, i źli.

Pan Roman zawsze spokojny, elegancki, grzeczny, uśmiechnięty – kiedyś by się powiedziało – dystyngowany, systematyczny, zorganizowany, pomocny i życzliwy, dowcipny i z poczuciem humoru – bywał tak zwaną duszą towarzystwa. Ale gdy trzeba było – potrafił rozwiązać także sprawy złożone, prawne, sporne, statutowe... Pamiętam rozmaite zebrania pracownicze IBL-u, spotkania Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, zebrania związkowe w różnych okresach, gdy omawiało się sprawy zawodowe, bibliograficzne, historycznoliterackie, a także organizacyjne, na przykład kwestie wyborcze, statutowe... Dyskusje bywały żywe, nawet „gorące”. Pan Roman spokojnie i taktownie sprowadzał różne kwestie na właściwe tory, proponował rozwiązania, formułował wnioski, które następnie należało tylko przegłosować.

W ciągu kilku miesięcy przełomu lat 2013/2014 prof. Loth przygotował wnikliwą recenzję wydawniczą (drugim recenzentem był prof. Bogdan Mazan) dla

<sup>2</sup> Zob. „*Jak się z wami zrosło moje życie*”. *Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Lothowi*, red. B. Dorosz, P. Kądziela, Warszawa, 2011.

obszernego tomu XVII\*\*\* *Bibliografii Literatury Polskiej „Nowy Korbut”* pod tytułem *Henryk Sienkiewicz*, który ukazał się w moim opracowaniu z datą 2015 roku nakładem Wydawnictwa IBL PAN i Fundacji Akademia Humanistyczna (ponad 800 stron druku!).

W kolejnych latach Pan Roman bywał w Instytucie i uczestniczył w różnych spotkaniach, ale po śmierci żony zamieszkał i pracował w pokoju dobrze wyposażonym w podręczny księgozbiór, komputer, drukarkę z kserokopiarką... w domu prowadzonym przez oo. bonifratrów w Warszawie. Odwiedziłam Go w sierpniu 2019 roku, rozmawialiśmy o wojennych czasach, o naszych Rodzicach – uczestnikach wojny, a przede wszystkim o dokumentach z tamtych lat, które jakoś trzeba zabezpieczyć. Zajmował się głównie – jak mówił – archiwum rodzinnym, ale może pracował też nad anegdotyczną historią rodu Lothów, o której czasami wspominał.

Gdy byliśmy w przydomowym ogrodzie oo. bonifratrów, Pan Roman pytał o Instytut, o moje plany pracy „instytutowej emerytki”, zachęcał do ich finalizowania. I pytał o planowane podróże, wiedział, że zawsze to lubiłam. Obiecałam następnym razem opowiedzieć o Australii, gdzie się w listopadzie wybie-rałam. Ale już opowiedzieć nie zdążyłam.

Dobrosława Świerczyńska (The Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences)

e-mail: [dobrosława.swierczynska@ibl.waw.pl](mailto:dobrosława.swierczynska@ibl.waw.pl), ORCID: 0000-0001-9840-8861

ROMAN LOTH (1931–2019)

#### ABSTRACT

The article is a memory of Professor Roman Loth, who deserved to be remembered as an outstanding scientist, Polish philologist, professor of humanities, employee of the Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences, honorary member of the Adam Mickiewicz Literary Society, specialist in bibliography, documentation, scientific editing, history of literature Polish, as well as a man of great heart and reason.

#### KEYWORDS

Adam Mickiewicz Literary Society, Roman Loth, scientific life

